

Referat despre Arta evului mediu: Arta Bisericeasca in evul mediu

Intemeierea statelor medievale romanesti, ca si organizarea cononica a Bisericii Ortodoxe din fiecare provincie, a dus la dezvoltarea unei arte romanesti, de factura bizantina, pe care s-au grefat elemente de arta populara ori anumite elemente ale artei apusene, ajungandu-se la o creatie noua, cu trasaturi proprii, la o arta specific romaneasca.

In ce priveste arhitectura, in Tara Romaneasca si Moldova s-au ridicat o serie de biserici in asa numitul "plan treflat", in varianta "triconcului", de origine bizantino-sud-dunareana. In mare, bisericile construite in acest plan urmeaza impartirea traditionala a bisericilor de rit bizantin ortodox: pronaos - de regula patrat, - naos, cu doua abside laterale, iar in mijloc se ridica o turla, - si absida altarului, spre rasarit. Acestui tip ii apartin bisericile manastirilor Vodita, Tismana si Cozia, din a doua jumatate a secolului XIV, cea din urma situandu-se printre cele mai de seama creatii arhitectonice din intreg sud-estul european, servind ca model pentru o buna parte din bisericile de mai tirziu.

Biserica Sf. Nicolae (domneasca) din Curtea de Arges - de la mijlocul secolului XIV - este conceputa dupa planul "in cruce greaca inscrisa", creatie a arhitecturii bizantine din epoca Comneinilor, un monument exceptional sub raport artistic.

In Moldova, biserica Sf. Nicolae din Radauti, ctitoria lui Bogdan I (c. 1359-1365), are planul unui edificiu romanic, basilical, unic in arhitectura moldoveneasca, fara turla. Biserica Sf. Treime din Siret, din aceeasi perioada, introduce Moldova planul triconc, probabil prin mijlocirea Tarii Romanesti, avand si o bogata decoratie exterioara.

In timpul lui Stefan cel Mare (1457-1504) traditiile constructive moldovenesti, ale caror inceputuri se intalnesc in aceste doua biserici, ca si solutiile noi introduse sub Alexandru cel Bun (1400-1432), au fost preluate si amplificate. Este adevarat ca unele biserici - mai ales satesti - urmeaza planul simplu al celei din Radauti. Dar tipul predominant este cel ticonc, inaugurat de Sf. Treime din Siret, caruia i s-au adaugat o serie de elemente noi. De pilda, la biserica manastirii Putna, prima ctitorie a domnitorului, s-a introdus un spatiu funerar intre naos si pronaos, numit gropnita (necropola), element neintalnit in lumea ortodoxa, care va fi preluat la Neamt, Dobrovat si la multe biserici din secolul al XVI-lea. Naosul, pronaosul si gropnita, - unde exista -, sunt despartite intre ele prin ziduri groase, strapunse de o usa. Toate bisericile au o turla zvelta pe naos, cilindrica in interior, iar in exterior cu 8, 12 sau 16 laturi, asezate de regula, pe o baza dubla, stelata. Aproape toate bisericile lui Stefan au o bogata decoratie exterioara (firide, arcade, ocnite, discuri smaltuite), avand si unele elemente gotice (contraforti, ferestre in chenare gotice etc.). rezulta ca la fondul arhitectonic bizantino-balcanic, prelucrat in spirit autohton, s-au adaugat unele elemente din arta gotica sau din cea populara, ajungandu-se astfel la un stil propriu, cunoscut sub numele de "stilul moldovenesc". Operele reprezentative ale epocii lui Stefan cel Mare au exercitat

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

o puternica influenta asupra arhitecturii din secolele urmatoare.

In secolul al XVI-lea, in Tara Romaneasca se mentin principalele tipuri de biserici intalnite in perioada precedenta: cel treflat, in forma triconcului, foarte des intalnit, cel in cruce greceasca inscrisa, folosit mai rar, de regula la bisericile de mari proportii, si cel dreptunghiular, fara abside laterale, intalnit izolat, numai la cateva monumente, azi in ruina. Dar in cadrul acestor trei tipuri variantele sunt foarte numeroase, mai ales in ce priveste pronaosul, precum si decoratia fatadelor. Aceste variante au fost create prin imbinarea unor elemente din secolul al XIV-lea, fie intre ele, fie cu altele venite din afara, ori prin introducerea de inovatii romanesti.

Intre monumentele reprezentative ale acestui secol se numara biserica manastirii Dealu, de tip triconc, in fond o prelucrare a celei de la Cozia, cu o turla pe naos si alte doua pe partea de rasarit a pronaosului, toate octogonale, cu o bogata decoratie sculptata; intreaga biserică are un frumos décor exterior, cu arcade oarbe, inguste si inalte, impartite in doua registre. Mult mai bogata in decoratia exterioara si mai evoluata in ce priveste planul arhitectural este biserica manastirii Arges, ctitoria lui Neagoe Basarab, construita din marmura, piatra si mozaic. Naosul este in plan triconc, peste care se inalta o turla octogonala, iar pronaosul este dreptunghiular, supralargit, cu 12 coloane care sustin o turla si cu doua spatii laterale cu destinatie funerară, peste care se ridica alte doua turla, spre vest. Intregul exterior, inclusiv turla, au o bogata decoratie exterioara, in piatra sculptata, cu motive geometrice si florale stilizate, de origine armeano-georgiana, persana, araba si otomana. Biserica de la Arges este considerata cea mai desavarsita expresie a artei medievale romanesti si una din capodoperele artei universale.

Planul triconc a fost folosit si in constructia altor biserici manastiresti din prima jumatate a secolului al XVI-lea: schitul Ostorv, Caluiu, Valea, Stanesti, bolnita Coziei, Bucovat. Planul in "cruce greaca inscrisa" este intalnit la naosul actualei biserici a manastirii Snagov, la biserica domneasca din Tirgoviste s.a.

Arhitectura bisericeasca in Moldova a cunoscut o perioada de inflorire in timpul domniei lui Petru Rares, cand se dezvolta traditiile constructive ale epocii lui Stefan cel Mare. Biserica manastirii Probota, de pilda, isi are prototipul in biserica Inaltarii de la Neamt, in plan triconc, cu cinci incaperi distincte: pridvor inchis (element nou), pronaos, gropnita, naos si altar, separate intre ele prin ziduri groase, strabatute de usi. Actuala biserică a manastirii Bistrita, ridicata de Alexandru Lapusneanu, se asemana mult, ca plan, cu Probota. Humorul are un plan triconc, dar fara turla, singura de acest fel in epoca respectiva in Moldova, dar cu aceeasi impartire exterioara ca la Probota (pridvorul e in sa deschis). Biserica manastirii Moldovita are un plan triconc, turla pe naos si aceeasi distributie a incaperilor ca la Humor. Ultimul monument reprezentativ al arhitecturii moldovenesti din perioada sa "clasica" il constituie manastirea Sucevita, ctitoria Movilestilor, care reia planul bisericii mari de la Neamt, cu toate elementele adaugate in timpul lui Petru Rares: pridvor inchis, pronaos, gropnita, vesmantarie - tezaur, naos cu o turla zvelta, la care se adauga doua pridvorase deschise care perced intrarile in pridvorul propriu-zis.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

In secolul al XVII-lea, in Tara Romaneasca s-au inregistrat realizari arhitectonice si picturale deosebite in cursul domniei lui Matei Basarab (1632-1654), dar mai ales in timpul lui Constantin Brincoveanu (1688-1714). In Moldova arta - cu toate formele ei - a fost in regres, cu exceptia domniei lui Vasile Lupu (1634-1653).

In ce priveste arhitectura, bisericile din Tara Romaneasca urmeaza, in general, formele consacrate in secolul anterior. O prima grupa de biserici sunt cele in plan triconc, fie cu o turla pe naos (Arnota, Plumbuita, Dintr-un lemn, Polovragi, Crasna, Comana), fie cu doua - pe naos si pe pronaos - (Stelea din Tirgovesti, Hurezi). Sunt insa si biserici de plan triconc cu trei turle (Gura Motrului) si chiar cu patru (Catedrala patriarhala din Bucuresti).

O serie de biserici apartinatoare planului trilobat au pronaosul supralargit si fragmentat, cu stalpi de sprijin pentru sustinerea boltilor (Caldarusani, Catedrala patriarhala, Hurezi, Sf. Gheorghe Nou din Bucuresti), toate urmand - mai mult sau mai putin fidel - planul, structura si plastica monumentala si decorativa a bisericii lui Neagoe Basarab de la Arges. Alte biserici sunt in plan dreptunghiular alungit, avand spre rasarit absida altarului, iar deasupra pronaosului un turn clopotnita (biserica manastirii Strehaia, bisericile din Golesti, Sf. Imparati din Tirgoviste, Sf. Nicolae din Fagaras, Doicesti s.a.). exista insa si cateva biserici de plan trilobat care au un turn-clopotnita pe pronaos (schitul Cornet, biserica Coltea din Bucuresti).

In aceasta diversitate de modele arhitectonice se impun insa si unele elemente specifice. Astfel, este caracteristic pridvorul deschis la intrare, cu stalpi sau coloane legate prin arcade, la inceput din caramida, apoi din piatra. Pridvorul deschis se generalizeaza catre sfarsitul secolului al XVII-lea si inceputul celui urmator, fiind unul din elementele specifice "stilului brancovenesc".

In Moldova, al arhitectura traditionala se adauga numeroase forme artistice noi, imprumutate fie din Tara Romaneasca, fie din arta baroca, fie din Orientul caucazian sau islamic. Toate aceste elemente au dus la diversificarea arhitecturii moldovenesti, care n-a mai izbutit sa formeze un stil unitar. Se remarca apoi incercarea de fortificare a manastirilor si chiar a bisericilor de mir. Aceasta se datora distrugerii vechilor cetati moldovenesti de alta data, din ordinul turcilor, urmarindu-se ca lacasurile de inchiare sa contribuie, macar in parte, la apararea tarii.

Sirul monumentelor reprezentative din Moldova incepe cu Dragomirna, ctitoria mitropolitului Anastasie Crimca, cu o inaltime neobisnuita (32 m., fata de 9,60 m. largimea), cu un bogat décor sculptural al turlei, in piatra, cu motive de origine orientala, cu un brau de piatra, cu aspect de funie rasucita, care incinge fatadele exterioare. Toate denota influenta baroca ce incepe sa se faca simtita in arhitectura moldoveneasca (mai tirziu inconjurata cu ziduri puternice de aparare de catre domnitorul Miron Barnovschi).

Aceasi nota baroca de diversitate si somptuozitate se remarca si in arhitectura celui mai celebru monument al veacului al XVII-lea, biserica Sfintii Trei Ierarhi din Iasi, ctitoria lui Vasile Lupu. Fatadele ei exterioare sunt acoperite in intregime cu minutioase sculpturi in piatra, cu motive

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

eclectice sau de inspiratie orientala (armano-georgiana, arabo-turca, persana), dispuse in benzi orizontale. Mesterii decoratori au fost desigur orientali, familiarizati cu asemenea podoabe sculpturale. Biserica este in plan trilobat - urmand planul Galatei - cu doua turle, una pe naos, alta pe pronaos.

Un alt monument din Iasi este biserica manastirii Golia, rezidita de Vasile Lupu, de mari proportii (39x13m., si 30 m. inaltime), cu sase turle, din care cele de pe naos si pronaos de mari dimensiuni. Se impletesc aici trei stiluri: cel bizantino-moldovenesc traditional (cu impartirea in cinci incaperi distincte, obisnuite la manastirile mari: pridvor, pronaos, gropnita, naos si altar), al Renasterii tarzii (decoratia exterioara, cu pilastri inalti, cu capiteluri corintice) si cel rusesc (sistemul de constructie al boltilor). Aceste trei biserici au servit ca model si pentru unele constructii ulterioare: Solca si Virnova (dupa Dragomirna), Cetatuia (dupa Trei Ierarhi, dar fara decorul exterior) si Casin (dupa Golia).

Un plan aparte prezinta biserica Sf. Sava din Iasi (1625), cu doua turle foarte joase, de aspect musulman, asa cum nu se mai intalnesc in arhitectura romaneasca, cu un turn - clopotnita cu aspect de fortareata, avand tainita si meterez, iar deasupra camera clopotelor. Tot un plan aparte are si biserica fortificata Precista din Galati (1645), de plan triconc, cu turla pe naos si turn-clopotnita pe pronaos, conceput ca un turn de cetate, cu metereze si un foisor.

Pe langa acestea, o seama de alte biserici moldovene continua planul triconc traditional (Bogdana, Agapia, Hlincea, Sf. Onufrie din Siret s.a.). Un element nou, caracteristic bisericilor moldovenesti din acest secol, il constituie turnul-clopotnita ridicat pe pridvor, de regula cu doua etaje: tainita si camera clopotelor.

Epoca fanariota (1711/15-1821) reprezinta o perioada de declin si in istoria artei romanesti. Se inregistreaza doar cateva biserici monumentale din Tara Romaneasca, in schimb picturi mai multe, care urmeaza traditiile scolii brancovenesti, dar putine realizari sculpturale, miniaturistice si din celelalte ramuri ale artelor decorative. In toate ramurile artei se constata o influenta a barocului, mult raspandit atunci in toate tarile Europei, iar catre sfarsitul veacului XVIII si inceputul celui urmator, influente ale stilului neoclasic. In schimb, in toate tarile romanesti s-a dezvoltat o arta "populara" autentic romaneasca, realizata de constructori, zugravi, iconari, iesiti din mediul taranimii si al preotimii de mir.

In ce priveste arhitectura asa cum spuneam mai sus, s-au ridicat acum putine biserici monumentale. Biserica Stavropoleos din Bucuresti impresioneaza prin exceptionala decoratie picturala si sculpturala, in interior si exterior, si prin pridvorul cu coloane de piatra, inspirat dupa palatul brancovenesc de la Mogosoia. Ctitoriile preotilor, ale targovetilor si ale poporului de jos au continuat traditiile stilului brancovenesc, pe care le-au adaptat, prelucrat si dezvoltat, dand nastere unor noi creatii in arta medievala romaneasca, cu o tendinta de simplificare a procedeelelor, cu putina decoratie sculptata.

In Moldova, in prima jumatate a secolului XVIII nu intalnim monumente reprezentative. Abia in

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

ultimile patru decenii ale secolului mesterii locali au inceput sa caute anumite formule proprii, combinand cateva elemente din arhitectura Tarii Romanesti cu altele, de provenienta locala, si cu elemente de décor baroc si clasic, venite prin intermediul Rusiei si al Poloniei (bisericile Sfintii Teodori, Curelari, Talpalari, toate in Iasi s.a.).

Cele aproximativ 200 de biserici de lemn din Tara Romaneasca si peste 260 din Moldova, marea majoritate apartinatoare acestui secol, au fie un plan dreptunghiular, fie unul trilobat, multe cu un pridvor deschis, pe latura de sud sau de vest.

Arhitectura bisericasca din Transilvania medievala prezinta o nota aparte. Bisericile romanesti din secolele XIII-XIV, care au supravietuit pana azi - majoritatea ctitorii ale cnejilor locali-, sunt din piatra, de dimensiuni reduse si au un plan de "biserica-sala", adica o nava longitudinala, in continuarea careia se afla absida altarului, mai scunda si mai ingusta, iar in partea vestica un turn - clopotnita, de regula cu acoperisul piramidal. Acestui stil romanic (nava), impleteit cu goticul (turnul inalt), ii apartin bisericile din Strei, Santamaria Orlea, Ostrov, pestean, Criscior, Ribita - toate in jud. Hunedoara; Rimet, in jud. Alba s.a. Un stil aparte prezinta biserica din Densusu - jud. Hunedoara (sec. X-XIII), construita din pietre si lespezi funerare romane, al carei nucleu principal este naosul patrat, avand in mijloc patru stalpi (din altare romane votive) care sustin un turn masiv. Biserica din cetatea Coltului, in aceeasi zona, avea aspect de fortareata, cu o nava ingusta si un mic altar patrat, deasupra caruia se ridica un puternic turn fortificat, cu doua etaje, - la care se ajungea printr-o scara mobila din exterior, - cu un acoperis de piatra, in forma piramidala.

Presupunem ca primele biserici de lemn din Maramures vor fi avut aceeasi forma pe care o intalnim in secolele urmatoare, adica o nava centrala, turn inalt pe latura de vest, cu un pridvor (cerdac) la intrare. Alte biserici din lemn vor fi avut forma caselor taranesti din zona respectiva.

In secolele XVI si XVII s-a mentinut tipul de biserică - sala, de plan dreptunghiular, cu absida altarului la rasarit si un turn-clopotnita pe latura de apus. In schimb, biserica manastirii Prislop, rezidita in 1564 de domnita Zamfira, fiica lui Moise Voda a Tarii Romanesti, este in plan triconc, cu o turla pe naos, adica in stilul bisericilor muntene, ca marturie a neintreruptelor legaturi bisericesti si cultural-artistice dintre cele doua tari romanesti. Aceleasi constatari le putem face si pentru secolul al XVII-lea. Biserica din Turnul Rosu - Sibiu, ctitoria lui Matei Basarab, are un plan treflat, iar fatadele exterioare sunt separate de un brau de factura munteana. Biserica Sf. Nicolae din Fagaras, ctitoria lui Constantin Voda Brancoveanu, are un pridvor deschis la intrare si turla pe pronaos, iar biserica manastirii Sambata de Sus, ctitoria aceluiasi domn, este de plan treflat, cu pridvor deschis la intrare, brau si turla pe naos, deci o serie de elemente specifice arhitecturii din Tara Romaneasca.

In secolul al XVIII-lea, dupa ce ortodocsii au fost nevoiti sa cedeze bisericile lor unitilor, si-au ridicat biserici noi, in functie de posibilitatile lor materiale. Numeroase biserici sunt ctitorite de negustori romani, ca o expresie a nazuintei lor de afirmare sociala si nationala. Predomina si acum stilul arhitectonic autohton, adica planul dreptunghiular, cu un turn-clopotnita pe fatada apuseana (Alba Iulia-Maieri, Cuvioasa Paraschiva din Rasinari, Saliste -Grui, Avrig, Sibiel, Topircea, toate in jurul

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Sibiului, Simon - Brasov etc.). Dar in a doua jumatate a secolului, in partile Sibiului si Brasovului isi face aparitia planul triconc de origine bizantina, venit din Tara Romaneasca.

Odata cu stapinirea Habsburgilor catolici in Transilvania si Banat, se face tot mai simtita prezenta stilului baroc in arhitectura laica si bisericeasca romano-catolica, influentand insa si pe cea ortodoxa. In acest stil au fost construite catedrala din Blaj, biserica Adormirea din Lugoj si a manastirii Sf. Simion Stalnicul din Arad - Gai. Influenta ale barocului se observa si la bisericile Sf. Treime din Brasov, "a lui Bob" si cea "din deal" in Cluj, biserica "cu luna" si Velenta din Oradea s.a.

Alaturi de acestea, s-au ridicat acum numeroase biserici de lemn, specific romanesti, pe tot cuprinsul teritoriilor intracarpatic. De regula sunt construite intr-un plan simplu, dreptunghiular, cu incaperi dispuse in lungime: pridvor, pronaos, naos si altar. Cele din Maramures si Tara Lapusului se caracterizeaza printr-un turn inalt deasupra pronaosului, terminat cu un coif - sageata; unele au si patru turnulete la baza coifului. Sunt renumite bisericile din Cuhea (azi Bogdan Voda), Dragomiresti (azi in Muzeul Satului din Bucuresti), Birsana, Oncesti, Rozavle, Botiza, Poienile Izei, Budesti, Giulesti, Calinesti, Moisei etc., toate in Maramures; Surdesti, Plopis, Valeni, Razoare, Rogoz, Libotin, Lapus, toate in Tara Lapusului; Cizer, Petrandu, Fildu de Sus, Zalnoc, Cehei, Poarta Salajului, Sinpetru Almasului, toate in Salaj (in acest judet sunt peste 60 de biserici din lemn); altele in partile Clujului, in judetul Hunedoara (peste 50), in Bihor - impresionante prin arhitectura si pictura (Rieni, Bradet, Tilecus s.a.) -, mai putine in Arad si Banat. Multe din aceste biserici din lemn sunt zugravite de mesteri populari din partea locului.